

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Виділено моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств машинобудування. Розглянуто стратегічні напрями розвитку відтворення основних засобів машинобудівних підприємств. Проведено поділ машинобудівних підприємств за моделлю фінансового забезпечення відтворення основних засобів та стратегічним балансом потенціалу машинобудівних підприємств.

Ключові слова: основні засоби, модель фінансового забезпечення відтворення основних засобів, стратегічний баланс потенціалу машинобудівних підприємств.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Проблема оновлення основних засобів є однією з нагальних для машинобудівних підприємств України. Низький технічний стан основних засобів, їх невідповідність сучасним технологіям створюють умови для зниження конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств машинобудування. З іншого боку, у підприємств не вистачає коштів на розширене відтворення основних засобів. Тому визначення стратегії розвитку фінансового забезпечення відтворення машинобудівних підприємств залежно від стану основних засобів, джерел фінансування відтворення та стратегічних перспектив розвитку є актуальним напрямом досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми відтворення основних засобів, стратегічних змін машинобудівних підприємств, особливості стратегічного управління розвитком машинобудівних підприємств та його ресурсне забезпечення досліджували багато вітчизняних вчених, зокрема Г.Г. Карчевська, В.І. Отенко, Н.І. Чухрай, О.С. Якименко та ін.

Г.Г. Карчевська розглядає особливості процесів відтворення основних засобів промислових підприємств. Нею досліджено взаємозв'язок елементів організаційно-економічного механізму відтворення основних засобів машинобудівного підприємства, визначено забезпеченість потреби підприємств машинобудівної галузі в активній частині, запропоновано алгоритм оцінювання результативності інвестиційних проєктів оновлення основних засобів за рахунок амортизаційного фонду [1, с. 127–131].

В.І. Отенко вивчає науковий та прикладний аспекти методичного забезпечення стратегічних змін машинобудівних підприємств. Узагальнено типи стратегічних змін, дано характеристику типових стратегій змін, що реалізуються машинобудівними підприємствами [2, с. 445–451].

О.С. Якименко досліджує особливості стратегічного управління розвитком підприємств сільськогосподарського машинобудування. Наведено порівняльну характеристику підприємств сільськогосподарського машинобудування, окремими критеріями якої є стан основних засобів, рівень технологічного переоснащення, розробка та реалізація власних лізингових програм, здатність залучати кредити [3, с. 138–144].

Н.І. Чухрай та інші дослідники проводять оцінювання рівня ресурсного забезпечення розвитку машинобудівних підприємств Львівщини. Запропоновано систему показників оцінювання рівня ресурсного забезпечення розвитку машинобудівних підприємств, в якій показники, що характеризують стан основних засобів та фінансове забезпечення їх відтворення, наведено в групах «Матеріально-технічні ресурси» та «Фінансові ресурси» [4, с. 203–212].

Огляд літературних джерел переконує, що вивчалися тільки окремі аспекти стратегічних змін в розрізі відтворення основних засобів, тому питання визначення стратегії розвитку фінансового забезпечення відтворення машинобудівних підприємств потребують глибшого обґрунтування у процесі їх дослідження.

Метою дослідження є поділ машинобудівних підприємств за моделлю фінансового забезпечення відтворення основних засобів та стратегічного балансу потенціалу машинобудівних підприємств.

Основні результати дослідження. Практична реалізація управління фінансовим забезпеченням відтворення основних засобів машинобудівних підприємств полягає у формуванні найбільш доцільних напрямів використання фінансового забезпечення для реалізації стратегії щодо відтворення основних засобів. Для цього необхідно порівняти рівень фінансового забезпечення основних засобів підприємств машинобудування з факторами його зовнішнього середовища.

Для визначення стратегії розвитку фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств будемо використовувати стратегічний баланс підприємства, проводиться зіставлення та оцінювання впливу стратегічних активів та стратегічних пасивів щодо подальших змін функціонування підприємства.

Потенціал підприємства з урахуванням сильних і слабких сторін внутрішнього середовища та зовнішніх можливостей і загроз визначається як різниця стратегічних активів та стратегічних пасивів.

Стратегічні активи (Аст) розраховуються як сума сильних сторін та зовнішніх можливостей (ССт), стратегічні пасиви (Пст) – як сума слабких сторін та зовнішніх загроз (СлСт).

Для обрання стратегії управління фінансовим забезпеченням відтворення основних засобів машинобудівного підприємства показники рівня фінансового забезпечення відтворення основних засобів групують за їхнім впливом на фінансові можливості підприємств. В основу групування покладено економічну сутність показників, характеристики впливу на фінансове забезпечення та можливості щодо зміни напрямку впливу.

До показників, які зумовлюють можливості фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств, відносять: коефіцієнт зносу (K_z); коефіцієнт оновлення (K_o); фондovіддача (ФВ); рентабельність основних засобів ($P_{оз}$); коефіцієнт капіталізації прибутку ($K_{кп}$); коефіцієнт співвідношення амортизації та зносу ($K_{a/z}$); коефіцієнт автономії (K_a); коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{лп}$).

Визначаються ранги показників за їх рекомендованими значеннями, на основі цих показників відбувається розрахунок адитивних показників наявності та використання основних засобів і фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівного підприємства. Проводиться бальна оцінка значень адитивних показників. У разі оцінки в межах від 12 до 9 балів рівень використання основних засобів машинобудівних підприємств та фінансового забезпечення їх відтворення є високим; від 8 до 5 балів – середнім; менше 4 балів – низьким.

Запропоновано матрицю рівня фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівного підприємства (рис. 1).

Адитивний показник використання основних засобів	Рівень	Адитивний показник фінансового забезпечення відтворення основних засобів		
		Низький	Середній	Високий
	Низький	1-й квадрант	2-й квадрант	3-й квадрант
	Середній	4-й квадрант	5-й квадрант	6-й квадрант
	Високий	7-й квадрант	8-й квадрант	9-й квадрант

Рис. 1. Матриця рівня фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівного підприємства

Цей інструмент дозволяє визначити поточний рівень фінансового забезпечення відтворення основних засобів, а також заходи щодо оптимізації ситуації.

За рівнем адитивних показників в матриці на перетині одержано квадранти, що відображають загальну характеристику фінансового забезпечення відтворення основних засобів та позицію машинобудівних підприємств.

Розглянемо моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств машинобудування.

Вид моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств машинобудування визначається відповідно до квадрантів матриці рівня фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівного підприємства (рис. 1).

Виділено такі моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств машинобудування: фінансове забезпечення за джерелами відповідає потребам у відтворенні основних засобів (рис. 1): фінансове забезпечення за джерелами відповідає потребам у відтворенні основних засобів (8-й та 9-й квадранти матриці); фінансовий стан дозволяє забезпечувати оновлення основних засобів, у тому числі за рахунок інновацій (6-й квадрант матриці); фінансове забезпечення відповідає потребам у відтворенні за умови спрямування коштів на реконструкцію і модернізацію (2-й, 3-й, 5-й квадранти матриці); нестача коштів для відновлення основних засобів через необхідність фінансування поточної діяльності (IV) (7-й квадрант матриці); стан фінансового забезпечення критичний (V) (1-й та 4-й квадранти матриці).

У табл. 1 наведено моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств та можливі варіанти стратегічного розвитку фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств.

Як видно з табл. 1, три моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів відповідають інтенсивному можливому розвитку фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівного підприємства, а саме: фінансове забезпечення за джерелами відповідає потребам у відтворенні основних засобів; фінансовий стан дозволяє забезпечувати оновлення основних засобів, у тому числі за рахунок інновацій; фінансове забезпечення відповідає потребам у відтворенні за умови спрямування коштів на реконструкцію і модернізацію.

Таблиця 1

Моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств

Модель фінансового забезпечення відтворення основних засобів	Можливі варіанти стратегічного розвитку фінансового забезпечення
Фінансове забезпечення за джерелами відповідає потребам у відтворенні основних засобів (I)	Інтенсивний розвиток; можливі напрями розвитку – інвестиційний, інноваційний
Фінансовий стан дозволяє забезпечувати оновлення основних засобів, у тому числі за рахунок інновацій (II)	Інтенсивний розвиток можливі напрями розвитку – інвестиційний, за необхідності, інноваційний
Фінансове забезпечення відповідає потребам у відтворенні за умови спрямування коштів на реконструкцію і модернізацію (III)	Інтенсивний розвиток, напрям розвитку – інвестиційний; форми: модернізація, технічне переозброєння, реконструкція й розширення діючих об'єктів.
Нестача коштів для відновлення основних засобів через необхідність фінансування поточної діяльності (IV)	Екстенсивний розвиток; фінансове забезпечення за рахунок амортизації та оптимізація наявних основних засобів
Стан фінансового забезпечення критичний (V)	Екстенсивний розвиток за рахунок амортизації

Інтенсивний розвиток фінансового забезпечення відтворення основних засобів передбачає збільшувати виробничу потужність підприємства за рахунок придбання

більш ефективних основних засобів, а також реконструкції, модернізації, технічного переозброєння та ін., впровадження інновацій.

За інтенсивного розвитку основними є інвестиційний та інноваційний напрями. При цьому за рахунок власних та залучених коштів забезпечуються традиційні форми розширеного відтворення основних засобів: модернізація, технічне переозброєння, реконструкція й розширення діючих об'єктів. У разі фінансових можливостей для інноваційного розвитку розширене відтворення основних засобів включає впровадження інновацій. За екстенсивного розвитку за рахунок амортизаційної, податкової, облікової політики відбувається оптимізація наявних основних засобів та акумулювання коштів на заміну і ремонт основних засобів машинобудівних підприємств.

Модель фінансового забезпечення відтворення основних засобів та стратегічний баланс підприємства є підґрунтям прогнозування напрямів зміни у фінансовому забезпеченні відтворення основних засобів підприємства та визначення відповідного стратегічного напрямку розвитку.

Розглянемо прогнозування стратегічних напрямів розвитку відтворення основних засобів машинобудівних підприємств залежно від моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів та стратегічного балансу розвитку потенціалу (табл. 2).

Таблиця 2

Прогнозування стратегічних напрямів розвитку відтворення основних засобів машинобудівних підприємства

Модель фінансового забезпечення відтворення основних засобів	Стратегічний баланс	Стратегічні напрями розвитку відтворення основних засобів
Фінансове забезпечення за джерелами відповідає потребам у відтворенні основних засобів (I)	Аст >> Пст ССт >> СлСт	Розробка та реалізація інноваційних проектів з впровадженням нових технологій та матеріально технічного забезпечення виробничого процесу за рахунок власних та залучених коштів
Фінансовий стан дозволяє забезпечувати оновлення основних засобів, у тому числі за рахунок інновацій (II)	Аст > Пст ССт > СлСт	Реалізація інвестиційних проектів з модернізації, технічного переозброєння, реконструкції й розширення діючих об'єктів, за необхідності реалізація інноваційних проектів
Фінансове забезпечення відповідає потребам у відтворенні за умови спрямування коштів на реконструкцію і модернізацію (III)	Аст = Пст ССт = СлСт	Реалізація інвестиційних проектів з модернізації, реконструкції й розширення діючих об'єктів
Нестача коштів для відновлення основних засобів через необхідність фінансування поточної діяльності (IV)	Аст < Пст ССт < СлСт	Оптимізація наявних основних засобів та акумулювання коштів на заміну і ремонт основних засобів машинобудівних підприємств, які спрямовуються на стабілізацію діяльності підприємства
Стан фінансового забезпечення критичний (V)	Аст << Пст ССт << СлСт	Оптимізація наявних основних засобів та акумулювання коштів на заміну і ремонт основних засобів машинобудівних підприємств

Дані табл. 2 є підґрунтям для побудови матриці поділу машинобудівних підприємств за моделлю фінансового забезпечення відтворення основних засобів та стратегічного балансу потенціалу машинобудівних підприємств.

За моделлю фінансового забезпечення відтворення основних засобів та стратегічного балансу в матриці на перетині одержано квадранти, що відображають можливі варіанти стратегічного розвитку фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств машинобудування (рис. 2).

Згідно з таким підходом і рівнем фінансового забезпечення відтворення основних засобів у кожному квадранті матриці визначаються заходи щодо оптимізації ситуації.

Модель фінансового забезпечення відтворення основних засобів	Стратегічний баланс				
	Аст >> Пст	Аст > Пст	Аст = Пст	Аст < Пст	Аст <<Пст
I	IP (Інн, Ін)	IP (Інн, Ін)	IP (Інн, Ін)	IP (Ін)	EP
II	IP (Інн, Ін)	IP (Інн, Ін)	IP (Інн, Ін)	IP (Ін)	EP
III	IP (Ін)	IP (Ін)	IP (Ін)	EP	EP
IV	EP	EP	EP	EP	EP
V	EP	EP	EP	EP	EP

IP (Інн, Ін) – інтенсивний стратегічний розвиток фінансового забезпечення відтворення основних засобів за рахунок інноваційного та інвестиційного напрямів;

IP (Ін) – інтенсивний стратегічний розвиток фінансового забезпечення відтворення основних засобів за рахунок інвестиційного напрямку;

EP – екстенсивний стратегічний розвиток фінансового забезпечення відтворення основних засобів.

Рис. 2. Поділ машинобудівних підприємств за моделлю фінансового забезпечення відтворення основних засобів та стратегічного балансу потенціалу машинобудівних підприємств

Квадранти матриці характеризують напрями стратегічного розвитку фінансово-го забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств залежно від моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів та стратегічного балансу. Виділено інтенсивний стратегічний розвиток фінансового забезпечення відтворення основних засобів за рахунок інноваційного та інвестиційного напрямів та екстенсивний стратегічний розвиток фінансового забезпечення відтворення основних засобів.

Зміни положення підприємств за квадрантами матриці будуть відбуватися за умови змін їх стратегічного балансу та моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів. Зміни екстенсивного стратегічного розвитку на інтенсивний можливі за умови покращання рівня фінансового забезпечення відтворення основних засобів або зовнішніх можливостей та сильних сторін підприємства.

Збільшення рівня фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємства відбувається за рахунок оновлення основних засобів, стабілізації фінансового стану та, як наслідок, підвищення фінансової незалежності та платоспроможності. Таким чином, дії підприємства, спрямовані на нормалізацію структури балансу та покращання матеріально-технічної бази, призводять до поліпшення фінансового забезпечення відтворення основних засобів.

Позитивного стратегічного балансу, перебільшення стратегічних активів над стратегічними пасивами підприємство може досягнути шляхом впровадження нових видів продукції, орієнтації продукції на нових споживачів та їх потреби, виходу на нові ринки. Одним з інструментів зменшення впливу слабких сторін діяльності підприємства та негативних зовнішніх факторів є впровадження або удосконалення системи антикризового управління. Вона повинна бути орієнтована на запобігання кризовим явищам та своєчасну адаптацію діяльності підприємства до змін зовнішнього середовища.

Висновки. Отже, стратегію розвитку фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств можна визначати, виходячи з моделі

фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств та стратегічного балансу їх потенціалу.

Можливі варіанти стратегічного розвитку фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств машинобудування визначаються рівнем фінансового забезпечення відтворення основних засобів та станом стратегічного балансу підприємства.

Зміни положення підприємств за квадрантами матриці будуть відбуватися за умов змін їх стратегічного балансу та моделі фінансового забезпечення відтворення основних засобів.

Таким чином, можна визначити стан підприємства і тип стратегічного розвитку фінансового забезпечення відтворення основних засобів на момент оцінки та заходи щодо оптимізації ситуації.

Потребують подальшого обґрунтування питання виділення видів екстенсивного стратегічного розвитку фінансового забезпечення відтворення основних засобів та шляхів змін екстенсивного стратегічного розвитку на інтенсивний.

Список використаних джерел

1. Карчевська Г.Г. Особливості процесів відтворення основних засобів на промислових підприємствах / Г.Г. Карчевська // *Держава та регіони*. Серія: економіка та підприємництво – 2013. – № 2 (71) – С. 127–131.

2. Отенко В.І. Методичне забезпечення стратегічних змін машинобудівних підприємств: науковий та прикладний аспекти / В.І. Отенко // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 445–451.

3. Якименко О.С. Особливості стратегічного управління розвитком підприємств сільськогосподарського машинобудування / О.С. Якименко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2013. – № 9. – С. 138–144.

4. Чухрай Н.І. Оцінювання рівня ресурсного забезпечення розвитку машинобудівних підприємств Львівщини / Н.І. Чухрай, І.Я. Кулиняк, Л.Р. Прийма // *Актуальні проблеми економіки*. – 2015. – № 12. – С. 203–212.

References

1. Chukhray N.I., Kulyniak I.Y., Pryima L.R. *Otsiniuvannia rivnia resursnoho zabezpechennia rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv L'vivshchyny* [Assessment of resource support at machine-building enterprises in lviv region]. *Aktual'ni problemy ekonomiky* [Actual problems of economics], 2015, no. 12, pp. 203–212.

2. Karchevskaya A.G. *Osoblyvosti protsesiv vidtvorennia osnovnykh zasobiv na promyslovykh pidpriemstvakh* [Features of processes of reproduction of the fixed assets on industrial enterprises]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: ekonomika ta pidpriemnytstvo: Naukovo-vyrobnychyj zhurnal* [Countries and regions. Series: economics and business Scientific-Production magazine], 2013, no. 2 (71), pp. 127-131.

3. Otenko V.I. *Metodychne zabezpechennia stratehichnykh zmin mashynobudivnykh pidpriemstv: naukovyy ta prykladnyy aspekty* [Methodical provision of machine-building enterprises strategic changes: scientific and applied aspects]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku* [Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Development and Development Issues], 2013, no. 2(71), pp. 445–451.

4. Yakymenko O.S. *Osoblyvosti stratehichnoho upravlinnia rozvytkom pidpriemstv sil's'kohospodars'koho mashynobuduvannia* [Peculiarities in strategic management of enterprise development in agricultural machinery sector]. *Aktual'ni problemy ekonomiky* [Actual problems of economics], 2013, no. 9, pp. 138–144.

Выделены модели финансового обеспечения воспроизводства основных средств предприятий машиностроения. Рассмотрены стратегические направления развития воспроизводства основных средств машиностроительных предприятий. Проведено разделение машиностроительных предприятий по модели финансового обеспечения воспроизводства основных средств и стратегическому балансу потенциала машиностроительных предприятий.

Ключевые слова: основные средства, модель финансового обеспечения воспроизводства основных средств, стратегический баланс потенциала машиностроительных предприятий.

Models of financial provision of recovery in fixed assets of machine-building enterprises are allocated. The strategic directions of development of reproduction of machine-building enterprises fixed assets are considered. The division of machine-building enterprises was carried out according the model of financial provision of recovery in fixed assets and the strategic balance of potential of machine-building enterprises.

Key words: fixed assets, model of financial provision of recovery in fixed assets, strategic balance of potential of machine-building enterprises.

Одержано 3.07.2017.